ZYGMUNT SZENDZIELARZ „ŁUPASZKA"

ZYGMUNT SZENDZIELARZ „ŁUPASZKA"

Mjr Wojska Polskiego, dowódca 5 Brygady Wileńskiej AK, jeden z najwybitniejszych dowódców partyzanckich polskiego podziemia niepodległościowego, ur. 12 III 1910 r. w Stryju (woj. stanisławowskie). Przed wojną służył w 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich w Wilnie, gdzie uzyskał dwa pierwsze awanse oficerskie. W połowie 1936 r. objął stanowisko dowódcy 2 szwadronu.

Uczestniczył w wojnie obronnej 1939 r. Został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Po trzech nieudanych próbach dotarcia na Węgry w listopadzie 1939 r. powrócił do Wilna. Od początku 1940 r. uczestniczył w działalności konspiracyjnej, najpierw w Kołach Pułkowych, z którymi wszedł w skład AK. W sierpniu 1943 r. został wyznaczony na stanowisko dowódcy oddziału partyzanckiego AK ppor. Antoniego Burzyńskiego „Kmicica". Dotarł w rejon jego bazy nad jeziorem Narocz już po rozbrojeniu i wymordowaniu 80 żołnierzy z tej jednostki przez partyzantkę sowiecką. Z niedobitków zorganizował nowy oddział partyzancki, od listopada 1943 r. noszący nazwę 5 Brygady Wileńskiej (zwano ją też Brygadą Śmierci). Na jej czele wykonał kilkadziesiąt udanych akcji przeciw niemieckim siłom okupacyjnym i kolaboranckim oddziałom litewskim, a także partyzantce sowieckiej.

W kwietniu 1944 r. podczas pobytu w Wilnie został aresztowany, zdołał jednak wydostać się z rąk Niemców i dołączyć do 5 Brygady. Za zgodą komendanta Okręgu Wileńskiego nie wziął udziału w operacji „Ostra Brama", ale rozpoczął marsz na zachód. W końcu lipca został otoczony przez wojska sowieckie i był zmuszony rozwiązać brygadę. Przedarł się na Białostocczyznę, gdzie kontynuował działalność niepodległościową w warunkach nowej, komunistycznej okupacji. Dowodzone przez niego oddziały operowały na rozległych terenach od nowej wschodniej granicy po Pomorze Zachodnie. Z działającego jesienią 1944 r. niedużego oddziałku kadrowego w 1945 r. odbudował brygadę do stanu 300 żołnierzy. Cechowała go niezwykła konsekwencja w walce o niepodległość naszego kraju. W kwietniu 1946 r. ponownie wyruszył w pole na czele odtworzonej na Pomorzu 5 Brygady Wileńskiej AK (3 kadrowe szwadrony w sile około 70 ludzi).

Od marca 1947 r. przeszedł do konspiracji. Został aresztowany przez UB 30 VI 1948 r. i 2 XI 1950 r. skazany przez WSR w Warszawie na 18-krotną karę śmierci. Podczas śledztwa zachował godną postawę, biorąc na siebie pełną odpowiedzialność za działania podlegających mu oddziałów. Zamordowano go w więzieniu mokotowskim 8 II 1951 r. Jego zwłoki odnalezione zostały przez zespół prof. Krzysztofa Szwagrzyka w 2013 r. w bezimiennym dole w kwaterze „Ł" i uroczyście pochowane 24 IV 2016 r. na Warszawskich Powązkach.